KUNTALIITTO | Kommunförbundet

Kirsi Lamberg, Ellen Vogt, Anu Wikman-Immonen

LAUSUNTO
22.2.2022
Dnro 81/03.01.00/2022

Eduskunnan hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi, HE 232/2021 vp

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt Kuntaliitolta asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Esityksen tavoitteena on oleskelulupakäytäntöjä uudistamalla ja sujuvoittamalla helpottaa kolmansien maiden kansalaisten tutkijoiden, Suomessa opiskelevien ja korkeakoulututkinnon suorittavien sekä heidän perheidensä maahan jäämistä.

> Kuntaliitto pitää lähtökohtaisesti esitystä perusteltuna ja tarpeellisena. Kuntien ja alueiden elinvoima edellyttää osaavaa työvoimaa palveluissa, yrityksissä ja hallinnossa. Keinoja, joilla jo maassa olevia kolmansien maiden tutkijoita ja opiskelijoita voidaan sitouttaa jäämään Suomeen, on kehitettävä erityisesti työvoimapula-aloja silmällä pitäen. Kuntasektorin työvoimatarpeet erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa on otettava huomioon, kun opiskelijoiden ja alan työharjoittelussa olevien henkilöiden työllistymistä edistetään.

Suomessa opiskelevat ulkomaalaiset ovat tärkeää tulevaisuuden työvoimaa. Suomessa hankittu koulutus tulisi voida hyödyntää Suomen työmarkkinoilla.

> Kuntaliitto kiinnittää huomiota siihen, että oleskelulupakäytäntöjen kehittämisen lisäksi tulee edistää jo muutoinkin maahan muuttaneiden henkilöiden tutkintojen ja osaamisen tunnistamista, muunto- ja täydennyskoulutusta sekä suomen/ruotsin kielen opintoja. Ulkomaalaisia opiskelijoita tulisi lisäksi motivoida suorittamaan opintojaan suomen ja ruotsin kielellä ja heitä tulisi myös ohjata työharjoitteluun suomalaisiin työpaikkoihin. Tämä edistäisi kielitaitoa ja helpottaisi työllistymistä Suomessa valmistumisen jälkeen.

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Keskeiset ehdotukset

Kolmansien maiden kansalaisten opiskelijoiden osalta esityksessä esitetään, että oleskelulupa myönnetään koko tutkinnon tai opintojen suorittamisen keston ajaksi yhdellä hakemiskerralla.

Esityksen mukaan korkeakoulututkintoa suorittavien opiskelijoiden osalta oleskeluluvan laji muutetaan jatkuvaksi (A), ja muilla opiskelijoilla luvan laji esitetään säilytettävän tilapäisenä (B). Esityksen tavoitteena on, entistä useammalla korkeakouluopiskelijalla olisi paremmat edellytykset jäädä maahan pysyvästi.

Jatkuvalla luvan lajilla on merkitystä pysyvää oleskelulupaa myönnettäessä. Ehdotuksen mukaan esimerkiksi toisen asteen opiskelijoilla ei olisi samanlaista mahdollisuutta saada pysyvää oleskelulupaa opintojen suorittamisen perusteella.

Kuntaliitto kiinnittää huomiota siihen, että ulkomaalaisten korkeakouluopiskelijoiden oleskeluluvan muuttaminen jatkuvaksi tarkoittaisi, että opiskelijalle määräytyisi kotikuntalain mukainen kotikunta. Kotikunnan perusteella määräytyvät useat oikeudet ja velvollisuudet. Kuntaliitto huomauttaa, että ehdotetusta sääntelystä ei käy ilmi, olisiko oleskelulupa sidottu tiettyyn opintojen määrälliseen edistymiseen, esimerkiksi opintotukilain mukaiseen määritelmään opintojen päätoimisuudesta.

Valtiovarainministeriö on vuonna 2021 käynnistänyt kotikuntalain kokonaisuudistuksen valmistelun. Valtiovarainministeriön työryhmä teetti ennen lainvalmistelun käynnistämistä lausuntokierroksen kotikuntalain muutostarpeista. Työryhmä ehdotti (VN/14804/2019), että kotikuntalain sääntelyä tulisi tarkentaa siten, että laista kävisi selvästi ilmi menettely, jonka nojalla maahan tulleelle henkilölle väestötietojärjestelmään tehty kotikuntamerkintä voidaan poistaa tilanteessa, jossa henkilö ei enää täytä lain 4 §:n mukaisia kotikunnan saamisen edellytyksiä. Tällainen muutos parantaisi väestötietojärjestelmän tietojen paikkansapitävyyttä ja palvelisi siten myös järjestelmän tietoja hyödyntäviä valtion ja kuntien viranomaisia. Kotikuntalaista olisi myös käytävä selvästi ilmi tällaiseen kotikuntamerkinnän poistamismenettelyyn liittyvät asianomaisen henkilön kuuleminen ja oikeus hakea muutosta viranomaisen tekemään päätökseen. Tällä tavoin varmistettaisiin henkilön oikeusturvan toteutuminen. Yhtenä lainvalmistelun tavoitteena on ollut parantaa

väestötietojärjestelmään talletettavien tietojen ajantasaisuutta ja paikkaansa pitävyyttä poistamalla kotikuntamerkintä henkilöiltä, jotka eivät enää täytä kotikunnan saamiselle laissa asetettuja edellytyksiä. Kuntaliitto katsoo, että kotikuntalain tarkentaminen on tältä osin kannatettavaa esimerkiksi suhteessa käsiteltävään hallituksen esitykseen.

Esityksessä ehdotetaan hallitusohjelmakirjaukseen perustuen, että kolmannen maan kansalaiselle, joka on suorittanut opinnot tai tutkimuksen loppuun, myönnettäisiin oleskelulupa työnhakua ja yritystoiminnan aloittamista varten kahdeksi vuodeksi aiemman yhden vuoden sijaan. Tämä oleskelulupa myönnettäisiin, jos hakijalla ei olisi työpaikkaa tai muuta perustetta, jolla oleskelulupa maassa oleskelun jatkamiselle opintojen tai tutkimustoiminnan jälkeen voitaisiin muutoin myöntää. Oleskelulupa myönnettäisiin tilapäisenä, paitsi jos edeltävä oleskelulupa on ollut jatkuva, jolloin oleskelulupa myönnettäisiin jatkuvana.

Kuntaliitto toteaa, että esityksessä jää epäselväksi, ovatko jatkuvan oleskeluluvan saaneet henkilöt oikeutettuja työttömyysturvaan, toimeentulotukeen ja sosiaali- ja terveyspalveluihin työnhakuaikana.

Esityksessä ehdotetaan myös, että kansainvälistä suojelua hakenut tai karkotuspäätöksen saanut voisi hakea oleskelulupaa, jos hän täyttää oleskeluluvan myöntämisen edellytykset. Tällöin kyseessä olisi kansallinen oleskelulupa, jolla ei voisi liikkua toiseen jäsenvaltioon.

Kuntaliitto toteaa, että ehdotus on iso poliittinen päätös. Kuntaliitto pitää tätä muutosta sinänsä lähtökohtaisesti kannatettavana. Jos henkilöllä turvapaikkaprosessin aikana on ollut mahdollisuus opiskella ja hän täyttää oleskeluluvan edellytykset, on yhteiskunnan etu, että hänen osaamisensa voidaan saada työelämän käyttöön. Kuntaliitto on tosin huolissaan siitä, miten kansainvälistä suojelua hakenut tai karkotuspäätöksen saanut henkilö voi esittää, että hänen toimeentulonsa opintojen aikana olisi turvattu.

Taloudelliset vaikutukset

Kuntaliitto toteaa, että riittävällä tasolla tulisi arvioida esityksen vaikutuksia opiskelijamäärien ja heidän perheenjäsentensä määrien kasvuun. Samoin tulisi tarkemmalla tasolla arvioida, miten esitys vaikuttaisi esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluihin, sosiaaliturvaan ja etuuksiin. Kuntaliitto toteaa, että tarkasteltaessa asiaa

kuntatalouden ja hyvinvointialueiden näkökulmasta, päätös tulee kasvattamaan menoja ainakin kasvavien toimeentulotukimenojen muodossa.

Kuntaliitto suhtautuu epäillen siihen, että toimeentulo esitettäisiin vain oleskeluluvan ensimmäisen vuoden ajaksi. Toimeentuloedellytykset tulisi selvittää ja niiden tulisi olla riittävät koko oleskeluluvan ajalta eikä vain ensimmäisen vuoden osalta.

Oleskeluluvan lajin muuttamisen vaikutukset

Oleskeluluvan lajin muuttamisella saattaa myös olla merkittävä vaikutus siihen, mikä on henkilön oikeus viimesijaiseen turvaan. Oleskelulupatyypin vaihtuminen voinee johtaa siihen, että korkeakouluopiskelijat tosiasiassa voisivat jäädä asumaan Suomeen täysin toimeentulotukioikeuksin, vaikka he eivät esimerkiksi suorittaisi opintojaan, eivät valmistuisi tutkintoon tai että heillä ei olisi enää opiskeluun perustuvaa oleskeluoikeutta.

Hallituksen esityksessä todetaan, että toimeentuloedellytyksen täyttämistä seurattaisiin pistotarkistuksin sekä vihjetietojen ja muulla tavoin saatujen tietojen perusteella. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että toimeentuloedellytysten täyttymistä, opintojen etenemistä ja sairausvakuutuksen voimassa oloa valvotaan systemaattisesti oleskeluluvan voimassa olon ajan. Lisäksi tulisi olla myös linjaukset siitä, mihin esimerkiksi valvonnassa havaitut puutteet johtavat.

SUOMEN KUNTALIITTO

Anu Wikman-Immonen
erityisasiantuntija